

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ ԼԵՎՈՆ ՆՈՐԱՅՐԻ

**ԽԱԲԵՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄ ՎՍՏԱՀՈՒԹՅՈՒՆԸ ՉԱՐԱՇԱՀԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿՈՎ
ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ**

**ԺԲ.00.05. - «Քրեական իրավունք և կրիմինալոգիա,
քրեակատարողական իրավունք» մասնագիտությամբ
իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական
աստիճանի հայցման ատենախոսության**

Ս Ե Ղ Մ Ա Գ Ի Ր

ԵՐԵՎԱՆ 2014

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

АВETИСЯН ЛЕВОН НОРАЙРОВИЧ

**ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРИЧИНЕНИЕ
ИМУЩЕСТВЕННОГО УЩЕРБА ПУТЕМ ОБМАНА
ИЛИ ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЯ ДОВЕРИЕМ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**Диссертации на соискание ученой степени кандидата
юридических наук по специальности 12.00.05. – “Уголовное право и
криминология; уголовно-исполнительное право”**

ЕРЕВАН 2014

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանում

Գիտական ղեկավար՝

իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Տ. Վ. Սիմոնյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան

իրավ. գիտ. թեկնածու
Ա. Հ. Օսիկյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2014 թ. հունիսի 20-ին, ժամը 14⁰⁰-ին Երևանի պետական համալսարանում գործող ԲՈՀ-ի իրավագիտության 001 մասնագիտական խորհրդի նիստում (0025, ք. Երևան, Ալեք Մանուկյան 1):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական համալսարանի գրադարանի գիտաշխատողների ընթերցասրահում:

Սեղմագիրն առաքված է 2014թ.-ի մայիսի 20-ին:

Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար

իրավ. գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Վ. Դ. Ավետիսյան

Тема диссертации утверждена в Ереванском государственном университете

Научный руководитель:

кандидат юридических наук,
доцент Т. В. Симонян

Официальные оппоненты:

доктор юридических наук,
профессор С. А. Дилбандян

кандидат юридических наук,
А. А. Осикян

Ведущая организация: Образовательный комплекс Полиции РА

Защита состоится 20-го июня 2014г. в 14⁰⁰ часов на заседании Специализированного совета ВАК 001 по юриспруденции при Ереванском государственном университете (0025, г. Ереван, ул. Алека Манукяна 1).

С диссертацией можно ознакомиться в читальном зале научных работников библиотеки ЕГУ.

Автореферат разослан 20 мая 2014г.

Ученый секретарь специализированного совета,

кандидат юридических наук, доцент

В.Д. Аветисян

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԳԻՐԸ

Թեմայի արդիականությունը: Սեփականությունը եղել և մնում է յուրաքանչյուր պետության և հասարակության գոյատևման հիմքը: Առանց սեփականության հարաբերությունների անհնարին է պատկերացնել ժամանակակից քաղաքակրթությունը: Այս է պատճառը, որ ցանկացած պետություն առավելագույն ջանքեր է ներդնում սեփականության հարաբերությունների պատշաճ պաշտպանության համար: ՀՀ քրեական օրենսգրքի բաժին 8-ը վերնագրված է «Սեփականության, տնտեսության և տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործություններ»: Քրեաիրավական պաշտպանության տակ առնված սոցիալական բարիքների շարքում սեփականությունը երկրորդ տեղում է, քանզի նշված բաժինը անմիջականորեն հաջորդում է «Մարդու դեմ ուղղված հանցագործություններ» բաժնին: Սահմանելով քրեական պատասխանատվություն խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու համար՝ օրենսդիրը փորձել է հնարավորինս համապարփակ պաշտպանել սեփականության իրավունքի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները: Չնայած այն հանգամանքին, որ ընդհանուր հանցավորության և մասանվորապես սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների ընդհանուր զանգվածում քննարկվող հանցատեսակի տեսակարար կշիռն այնքան էլ մեծ չէ, սակայն վերջին տարիներին նկատվում են դրա աճի միտումներ, ինչը մտահոգիչ է: Դա բացատրվում է հասարակական հարաբերությունների և հատկապես տնտեսական հարաբերությունների արդի զարգացումներով, նոր տեխնոլոգիաների և որպես հետևանք հանցագործության կատարման նոր մեթոդների և եղանակների ներդրմամբ: Ներկա իրավիճակի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ հանցավոր էքսպանսիան դեպի տնտեսություն վերջին տարիներին կրում է շարունակական բնույթ և պետության առջև ծառայած առաջնահերթ խնդիրներից մեկն է կանխել այդ բացասական միտումը: Այդ նպատակով պետք է օգտագործվեն պետության «զինանոցում» եղած բոլոր՝ այդ թվում նաև քրեաիրավական միջոցները: Քրեաիրավական նորմերը չեն կարող համարվել հանցավորության դեմ պայքարի «դեղատոմս», սակայն դրանց արդյունավետ ներդրումը և կիրառությունը կարող են էականորեն նպաստել այդ պայքարին:

Ասվածի հիման վրա կարելի է փաստել, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու քրեաիրավական հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունը հույժ կարևոր է և արդիական, հատկապես այն համատեքստում, որ նշված թեմայով գիտական հետազոտություններ ՀՀ-ում չեն կատարվել:

Հետազոտության օբյեկտը և առարկան: Կատարված հետազոտության օբյեկտն այն հասարակական հարաբերությունների ամբողջությունն է, որոնք ծագում են քրեաիրավական միջոցներով խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու դեմ պայքարի կազմակերպման գործընթացում: Հետազոտության առարկան են կազմում խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու ներպետական և արտասահմանյան օրենսդրության կարգավորումները, այս հանցատեսակի արդի միտումները և իրավակիրառական պրակտիկան:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Ատենախոսական հետազոտության նպատակը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս

պատճառելու տարբեր դրսևորումների և առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունն է, ինչպես նաև օրենսդրական կատարելագործման առաջարկների մշակումը: Այս նպատակին հետմուտ փորձ է կատարվել լուծելու հետևյալ խնդիրները՝

1) ուսումնասիրել ՀՀ քրեական օրենսդրությամբ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի նախատեսման հիմքերն ու պայմանները,

2) համեմատական վերլուծության ենթարկել խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու ՀՀ և արտասահմանյան երկրների օրենսդրական կարգավորման առանձնահատկությունները,

3) վերլուծության ենթարկել խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հատկանիշները,

4) ուսումնասիրել քննարկվող հանցատեսակի որակյալ տեսակները,

5) մշակել խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու որակման և այլ համանման հանցակազմերից տարբերակման գործնական ուղեցույց,

6) առաջարկներ կատարել՝ ուղղված ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ով նախատեսված քրեաիրավական նորմի կատարելագործմանը:

Ուսումնասիրության մեթոդաբանական հիմքը: Կատարված ուսումնասիրության մեթոդաբանական հիմքն են կազմում դիալեկտիկական, ձևական-տրամաբանական, համակարագային-կառուցվածքային, համեմատաիրավական, կոռելյացիոն վերլուծության, փաստաթղթերի ուսումնասիրության, իրավական մոդելավորման համագիտական և մասնավոր-գիտական մեթոդները:

Հետազոտության տեսական հիմքը: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հիմնահարցերը քննարկվել են մի շարք հայրենական և արտասահմանյան տեսաբանների կողմից, ինչպիսիք են՝ Ա.Գ. Բեզվերիսովը, Ա.Ի. Բոյցովը, Ա.Հ. Գաբուզյանը, Ա.Մ. Յակովլևը Ա.Ս. Գորելիկը, Բ.Ս. Նիկիֆորովը, Բ.Վ. Վոլժենկինը, Գ.Ա. Կրիզերը, Գ.Ն. Բորզենկովը, Ի.Դ. Կոզչկինը, Լ.Դ. Գաուխմանը, Հ.Մ. Խաչիկյանը, Յու.Ի. Լյապունովը, Ն.Ա. Լոպաշենկոն, Ն.Վ. Սիչովան, Ս.Մ. Կոչոյը, Ս.Վ. Առաքելյանը, Վ.Ա. Վլադիմիրովը, Վ.Ի. Պլոխովը, Վ.Ն. Կուրյավցևը, Վ.Վ. Վելյենկոն, Տ.Վ. Սիմոնյանը և ուրիշներ: Սակայն այս հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունը վերաբերել է այլ երկրներում քննարկվող հանցատեսակի կարգավորմանը կամ էլ մասնակի անդրադարձ է կատարվել խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու այս կամ այն դրսևորմանը:

Ուսումնասիրության փորձառնական հիմքն են կազմել ՀՀ Ոստիկանության ինֆորմացիոն կենտրոնի տրամադրած տվյալները, ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության և ՀՀ գլխավոր դատախազության պաշտոնական կայքերում գետեղված վիճակագրական տեղեկատվությունը, ինչպես նաև ՀՀ դատական պրակտիկայի նյութերը:

Հետազոտության գիտական նորույթը և պաշտպանության ներկայացվող դրույթները:

Սույն հետազոտության շրջանակներում ՀՀ-ում առաջին անգամ փորձ է կատարվել համակողմանիորեն ուսումնասիրելու խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու քրեաիրավական հիմնախնդիրները և դրա հիման վրա կատարել քննարկվող քրեաիրավական նորմի կատարելագործման

ուղղված մի շարք առաջարկություններ: Ուսումնասիրվել են նաև խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու որակման առանձնահատկությունները և այս հանցատեսակի հետ կապված քրեաիրավական նորմերի մրցակցության հիմնախնդիրները:

Ատենախոսական հետազոտության գիտական նորույթն արտահայտվում է նաև պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթներում, որոնք հանգում են հետևյալին.

1. ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ով նախատեսված հանցագործության տեսակային օբյեկտը սեփականության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են: Տեսական այն մոտեցումը, համաձայն որի՝ այս հանցագործության օբյեկտը տնտեսական գործունեության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են անընդունելի է: Նախևառաջ՝ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու դեպքում վնասը կարող է դրսևորվել ոչ միայն բաց թողնված օգուտի, այլ նաև իրական գույքային վնասի ձևով, որը, կարող է արտահայտվել սեփականատիրոջ գույքի արժեքի նվազմամբ, ինչը բնորոշ է սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններին: Բացի այդ, հաճախ սեփականատիրոջը պատճառվող գույքային վնասը որևէ առնչություն չունի տնտեսական գործունեության ապահովմանը միտված հասարակական հարաբերությունների հետ և անմիջականորեն ուղղված է սեփականության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերությունների դեմ, ինչը ևս ապացուցում է, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմն օրենսդիրն արդարացիորեն տեղակայել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի «սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններ» գլխում: Տնտեսական գործունեության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները կարող են համարվել այս հանցատեսակի լրացուցիչ անմիջական օբյեկտ:

2. Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու առարկա կարող է համարվել ինչպես գույքը, այնպես էլ դրա արժեքը, ընդ որում էական չէ՝ վնասը պատճառվել է գույքային տեսքով (վնասում, ոչնչացում, մաշվածություն և այլն), թե բաց թողնված օգուտի ձևով: Այս հանցանքի կատարման դեպքում դրա առարկան միշտ վնասվում է այն պարագայում, երբ գույքային վնաս պատճառելը կապված է ուրիշի գույքն ապօրինաբար շահագործելու հետ: Եթե անգամ այդ գույքը չի ոչնչանում կամ վնասվում, ամեն դեպքում, գույքային վնասը դրսևորվում է գույքի մաշվածության (ամորտիզացիայի) ձևով: Եթե գույքային վնասը պատճառվում է բաց թողնված օգուտի ձևով, ապա այս դեպքում հանցագործության առարկային պատճառվող վնասի մասին խոսք լինել չի կարող, քանի որ, որպես այդպիսին հանդես են գալիս այն գույքային միջոցները, որոնք պետք է ստանար սեփականատերը կամ գույքի այլ տիրապետողը, սակայն հանցավորի գործունեության արդյունքում չեն ներմուծվում վերջիններիս գույքային ֆոնդ: Ընդունելի չէ տեսության մեջ արտահայտված այն կարծիքը, համաձայն որի՝ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու առարկա կարող են լինել պարտավորությունները: Անկախ այն հանգամանքից, որ գույքային վնասը կամ բաց թողնված օգուտը կարող են առաջանալ պարտավորությունների չկատարման արդյունքում, միևնույնն է բուն հանցագործության առարկան միշտ ունի գույքային բնույթ, իսկ պարտավորության չկատարումն ընդամենը առնչվում է հանցագործության եղանակներին:

3. Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելը օբյեկտիվ կողմից կարող է դրսևորվել ինչպես գործողությամբ այնպես էլ անգործությամբ: Դեկտրինալ այն մոտեցումը, համաձայն որի՝ քննարկվող հանցագործությունը կարող է կատարվել բացառապես գործողությամբ ընդունելի չէ: Ընդ որում՝ համանման մոտեցում է որդեգրել նաև հայ օրենսդիրը, քանի որ այս հանցագործության որակյալ տեսակները շարադրելիս խոսվում է բացառապես գործողության մասին (հողվածի երկրորդ մասում նշվում է՝ նույն գործողությունը, որը՝..., իսկ երրորդ մասում նշվում է՝ սույն հողվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված գործողությունը, որը...): Անգործությունն այս հանցակազմի իմաստով դրսևորվում է՝ անգործություն-պատճառման և առանձնահատուկ պարտականությունները խախտող անգործության ձևով: Անգործություն-պատճառման իրավիճակում անգործությունը դրսևորվում է որոշակի տեղեկություններ կամ տվյալներ չհայտնելու ձևով, որոնք սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին պարտավոր էր հայտնել հանցավորը և որոնց հայտնումը վերջինիս համար պետք է առաջացներ գույքային պարտավորություններ: Փաստորեն՝ խուսափելով որոշակի տեղեկատվություն հայտնելուց, հանցավորը գույքային վնաս է պատճառում սեփականատիրոջը, քանի որ վերջինիս գույքային ֆոնդը չի համալրվում համապատասխան գույքային կամ դրամական միջոցներով: Առանձնահատուկ պարտականությունները խախտող անգործության դրսևորում է հարկերը, տուրքերը կամ այլ պարտադիր վճարումները հանցավորի կողմից չվճարելը, այն դեպքերում, երբ դրանց վճարման պարտականությունը դրված էր վերջինիս վրա և արդյունքում սեփականատերը հարկադրված ինքն է կատարում այդ վճարումները:

4. ՀՀ քրեական օրենսգրքի հողված 184-ով պատասխանատվություն է նախատեսված խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին խոշոր չափերի վնաս պատճառելու համար: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանրային վտանգավորության աստիճանն էականորեն չի զիջում հափշտակությունների վտանգավորությանը: Առաջարկվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի հողված 184-ի առաջին մասում կատարել փոփոխություն և քրեական պատասխանատվություն սահմանել «զգալի» չափերի վնաս պատճառելու պարագայում, իսկ «խոշոր» չափերի վնասի պատճառումը նախատեսել որպես տվյալ հանցակազմի ծանրացնող հանգամանք:

5. ՀՀ քրեական օրենսգրքի հողված 184-ով նախատեսվում են նշված հանցակազմի կատարման եղանակները՝ խաբեությունը և վստահության չարաշահումը: Սա որոշակի բարդություններ է առաջացնում և չի ներառում այս հանցատեսակի կատարման այլ ապօրինի եղանակները, մասնավորապես այն իրավիճակները, երբ առանց խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու, ուղղակի անտեսելով սեփականատիրոջ կամ գույքի այլ տիրապետողի կամքը՝ հանցավորն ինքնակամ սկսում է օգտագործել նրա գույքը, օրինակ՝ բնակվում է տուժողին պատկանող ամառանոցում կամ օգտագործում է վերջինիս պատկանող շարժական կամ անշարժ գույքը, արտադրական հզորությունները և այլն: Նման դեպքերն իհարկե կարող են պարունակել այլ հանցակազմերի հատկանիշներ, սակայն դրանք առաջին հերթին ուղղված են սեփականության հարաբերությունների դեմ: Վերոգրյալի հիման վրա առաջարկվում է կատարել օրենսդրական փոփոխություն և ՀՀ քրեական օրենսգրքի հողված 184-ի առաջին մասը սահմանել հետևյալ բովանդակությամբ. «Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու կամ այլ ապօրինի եղանակով սեփականատիրոջը կամ

գույքի այլ տիրապետողին զգալի չափով գույքային վնաս պատճառելը կամ պարտադիր վճարումներ կատարելուց խուսափելը զգալի չափերով կամ ուրիշի գույքն ապօրինի օգտագործելը, եթե բացակայում են հափշտակության հատկանիշները...»: Նման իրավակարգավորման պարագայում, փաստորեն, կնախատեսվի նյութական-ձևական հանցակազմ, ինչը թույլ կտա սահմանել քրեական պատասխանատվություն այս հանցատեսակի բոլոր դրսևորումների համար և հնարավորություն կընձեռի ապահովելու սեփականության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերությունների առավել համապարփակ քրեաիրավական պաշտպանություն:

6. Տեսական աղբյուրներում նշվում է, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության սուբյեկտն ընդհանուր է, այսինքն հանցանքը կատարելու պահին 16 տարին լրացած, մեղսունակ, ֆիզիկական անձը: Այս մոտեցման հետ դժվար է համաձայնել: Հատուկ սուբյեկտի առանձնացման կարևորագույն չափանիշներից մեկը հանցավորի և տուժողի միջև առկա փոխհարաբերությունների բնույթն է: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության կատարման համար պարտադիր է, որպեսզի հանցավորը և տուժողը գտնվեն որոշակի փոխհարաբերությունների մեջ (աշխատանքային, քաղաքացիաիրավական, վարչաիրավական, պայմանագրային և այլն): Միայն այս դեպքում է, որ հանցավորը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով կարող է գույքային վնաս պատճառել տուժողին, այլապես մենք գործ ունենք հափշտակության տարբեր դրսևորումների (խաբողություն, յուրացնելը կամ վատնելը և այլն) կամ գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելու կամ վնասելու հետ: Այսպիսով կարելի է փաստել, որ քննարկվող հանցատեսակի սուբյեկտը հատուկ է՝ տուժողի հետ որոշակի իրավահարաբերությունների մեջ գտնվող, որոշակի տարիքի հասած, մեղսունակ, ֆիզիկական անձը:

7. Որպես խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու ծանրացնող հանգամանք նախատեսված է արարքի կատարումը պաշտոնական դիրքն օգտագործելով: Սակայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 308-ում տրված պաշտոնատար անձի հասակացությունը կիրառելի չէ այս հանցատեսակի առումով, քանզի խոսքը վերաբերում է բացառապես ՀՀ քր. օր. 29-րդ գլխում գետեղված հանցատեսակներին և նշված բնորոշումը չի կարող ընդհանրական լինել ողջ քրեական օրենսգրքի առումով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 5-ը (օրինականության սկզբունքը) 2-րդ մասում նշված է. «Քրեական օրենքն անալոգիայով կիրառելն արգելվում է»: Սա նշանակում է, որ պաշտոնատար անձի և հետևաբար նաև պաշտոնական դիրքի վերոնշյալ սահմանումը կիրառելի չէ ՀՀ քր. օր. հոդված 184-ի իմաստով, ինչպես նաև ցանկացած այլ հանցակազմի իմաստով, որը նախատեսված չէ 29-րդ գլխում: Անհրաժեշտ է կատարել օրենսդրական փոփոխություն և քրեական օրենսգրքում սահմանել պաշտոնատար անձի միասնական հասկացություն: Բացի այդ, խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի իմաստով առավել նպատակահարմար կլինեն կիրառել ոչ թե «պաշտոնական դիրքն օգտագործելով», այլ «ծառայողական դրությունն օգտագործելով» հասկացությունը, քանզի այս հանցագործությունը առավել հաճախ կատարվում է ծառայողական լիազորությունների չարաշահմամբ, երբ ձեռնարկության (պետական կամ մասնավոր) աշխատակիցը սահմանված կարգի խախտմամբ կան անձնական նպատակներով է օգտագործում իրեն վստահված գույքը՝ պատճառելով խոշոր գույքային վնաս: Իհարկե, պաշտոնատար անձանց կողմից խաբեության կամ

վատահոբությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցանքի կատարումը առավել վտանգավոր է, սակայն այս իրավիճակներում արարքը կարող է որակվել հանցագործությունների համակցությամբ (պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահում, անցում և այլն) և նշված ծանրացնող հանգամանքի նախատեսումն աննպատակահարմար է:

8. Ի տարբերություն տեսության մեջ և պրակտիկայում ընդունված մոտեցման, առաջարկվում է այն դեպքերը, երբ ապօրինի միացում է կատարվում բնական զագի, ջրի, էլեկտրաէներգիայի հանրային կամ մասնավոր ցանցին, արարքը որակել ոչ թե խաբեության կամ վատահոբությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմով, այլ հափշտակության համապատասխան տեսակով: Սակայն, եթե ապօրինի միացում կատարողի և համապատասխան կազմակերպության միջև առկա են պայմանագրային կամ այլ քաղաքացիաիրավական հարաբերություններ, ապա գործ ունենք խաբեության կամ վատահոբությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հետ:

Հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունը: Սույն ատենախոսական հետազոտության արդյունքները կարող են կիրառվել ինչպես տեսական, այնպես էլ գործնական նպատակներով: Աշխատանքի արդյունքները կարող են կիրառվել «Քրեական իրավունք» դասընթացի դասավանդման ժամանակ, ինչպես նաև կարող են օգտակար լինել սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների տեսական և գործնական հիմնահարցերով հետաքրքրվող անձանց համար: Ատենախոսության շրջանակներում արված առաջարկությունները կարող են օգտագործվել քրեական օրենսդրության կատարելագործման համար: Ուսումնասիրության արդյունքները պրակտիկ աշխատողների կողմից կարող են օգտագործվել որպես խաբեության կամ վատահոբությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու, ինչպես նաև սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների դեմ պայքարի գործնական ուղեցույց:

Ուսումնասիրության արդյունքների փորձարկումը: Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնում, որտեղ անցկացվել են դրա քննարկումն ու գրախոսությունը: Ատենախոսության առավել կարևոր դրույթները տեղ են գտել հեղինակի հրապարակումներում, ինչպես նաև Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնում ներկայացված զեկույցներում:

Ատենախոսության կառուցվածքը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, ութ պարագրաֆներից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածության մեջ հիմնավորված է ընտրված թեմայի արդիականությունը, հետազոտության օբյեկտը և առարկան, աշխատանքի նպատակը և խնդիրները, ուսումնասիրության մեթոդաբանական և տեսական հիմքերը: Ներկայացված է նաև ուսումնասիրության փորձառնական հիմքը, հետազոտության գիտական նորույթը, աշխատանքի տեսական և գործնական նշանակությունը, ուսումնասիրության արդյունքների փորձարկումը և ատենախոսության կառուցվածքը, ինչպես նաև ձևակերպված են պաշտպանության ներկայացվող դրույթները:

Ատենախոսության առաջին գլուխը՝ « Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի օրենսդրական ձևավորման առանձնահատկությունները և կարգավորումն արտասահմանյան երկրների օրենսդրությամբ» վերտառությամբ, կազմված է երկու պարագրաֆներից:

Առաջին գլխի առաջին պարագրաֆը վերնագրված է «ՀՀ քրեական օրենսդրությամբ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի նախատեսման հիմքերն ու պայմանները»: Սույն պարագրաֆում նշվում է, որ յուրաքանչյուր քրեաիրավական արգելքի նախատեսում պետք է բխի տվյալ պետության և հասարակության զարգացման շահերից: Ցանկացած հանցակազմ միտված է որոշակի հասարակական հարաբերությունների արդյունավետ քրեաիրավական պաշտպանությունը և, այս համատեքստում, կարելի է փաստել, որ հանցակազմի արդյունավետությունն անմիջականորեն պայմանավորված է այն հանգամանքով, թե՞ որքանով է հաջողվել վերոնշյալ նպատակի իրագործումը:

Հեղինակի կարծիքով՝ արարքի քրեականացման հիմքերը և պայմանները պետք է դիտարկել ոչ թե միասնության մեջ, այլ առանձին վերցրած: Որպես արարքի քրեականացման հիմք պետք է դիտարկել դրա հանրային վտանգավորությունը: Հետևաբար՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ով նախատեսված հանցակազմի առնչությամբ պետք է նշել, որ նշված արարքի քրեականացման հիմքը՝ դրա հանրային վտանգավորության բարձր աստիճանն է: Որպես խաբեությամբ կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի նախատեսման պայմաններ հանդիսանում են տվյալ արարքի տարածվածությունը, այլ իրավական միջոցներով հանցավոր դրսևորման այս տեսակի վրա ներգործության անարդյունավետությունը:

Սեփականության իրավունքը հանրության համար առավել վտանգավոր ոտնձգություններից պաշտպանվում է քրեաիրավական միջոցներով և, այս առումով, խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու համար քրեական պատասխանատվություն սահմանելը արդարացված է թվում: Ասվածը հիմնավորվում է նաև այն հանգամանքով, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքով հափշտակության համար պատասխանատվություն նախատեսող քրեաիրավական նորմերը չեն ապահովում այն հասարակական հարաբերությունների քրեաիրավական պաշտպանությունը, որոնք վնասվում են խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու պարագայում: Հափշտակություն ասելով հասկացվում է՝ ուրիշի գույքը ապօրինի անհատույց շահադիտական նպատակով վերցնելը, այն հանցավորինը կամ այլ անձինը դարձնելը, եթե հանցավորն այդ գույքը տնօրինելու կամ օգտագործելու իրական հնարավորություն է ունեցել: Սակայն խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու դեպքում հանցավորը ոչ թե տիրանում է ուրիշի գույքին, այլ ապօրինաբար օգտագործելով, տիրապետելով ուրիշի՝ գույքը վնաս է պատճառում սեփականատիրոջը կամ մեկ այլ տիրապետողի, որը հիմնականում դրսևորվում է բաց թողնված օգուտի տեսքով: Այսպիսով պետք է փաստել, որ վարքագծի նշված դրսևորումը պետք է սահմանել առանձին հանցակազմով, քանի որ այն օժտված է բարձր հանրային վտանգավորությամբ:

ՀՀ-ում քննարկվող հանցատեսակի լատենտայնությունը խիստ բարձր է և դա պայմանավորված է մի շարք հանգամանքներով: Նախ, շատ դեպքերում, նմանատիպ հասարակական հարաբերությունները ստանում են քաղաքացիաիրավական կարգավորում և ծագած խնդիրը չի տեղափոխվում քրեաիրավական ոլորտ: Բացի այդ,

տուժողները շատ հաճախ չեն գիտակցում, որ իրենց նկատմամբ կատարվել է հանցանք, քանզի, տվյալ հանցատեսակի առանձնահատկություններով պայմանավորված, վնասը հիմնականում դրսևորվում է բաց թողնված օգուտի տեսքով և դրա չափը տուժողի համար պարզ չէ:

Ասվածը հիմնավորվում է նաև վիճակագրական տվյալների ուսումնասիրությամբ, որոնց արդյունքները վկայում են, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու տեսակարար կշիռը սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների ընդհանուր զանգվածում աննշան է և կազմում է ընդամենը 0.04-ից 0.36%-ը, սակայն, անգամ այդ պարագայում, վերջին տարիներից նկատվում են այս հանցատեսակի աճի միտումներ:

Այսպիսով՝ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու քրեականցման հիմքը դրա հանրային վտանագավորության բավականաչափ բարձր աստիճանն է: Ելնելով քննարկվող հանցատեսակի բարձր լատենտայնությունից, ինչպես նաև տվյալ հասարակական հարաբերությունների արդյունավետ քրեաիրավական պաշտպանության անհրաժեշտությունից պետք է փաստել, որ նշված հանցակազմի առկայությունը ՀՀ քրեական օրենսգրքում, առկա իրավակարգավորումների պարագայում, հիմնավոր է, սակայն անհրաժեշտ է դրա արմատական լրամշակում, ինչը կհանգեցնի խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցատեսակի լատենտայնության նվազեցմանը և հանցավորության այս տեսակի դեմ պայքարի ուժեղացմանը:

Առաջին գլխի երկրորդ պարագրաֆում՝ «խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու դեմ պայքարի արտասահմանյան փորձի և ՀՀ քրեական օրենսդրությամբ առկա իրավակարգավորումների համեմատական վերլուծությունը» վերտառությամբ, հեղինակը նշում է, որ քրեաիրավական հարաբերությունների ձևավորման և զարգացման միտումների առանձնահատկություններից անկախ՝ կան հանրորեն վտանգավոր արարքներ, որոնց համար քրեական պատասխանատվություն է նախատեսվում ժամանակակից աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում: Առանձին հետաքրքրություն է ներկայացնում սեփականության իրավունքի դեմ ուղղված կամ, այսպես կոչված, «գույքային հանցագործությունների» քրեաիրավական վերլուծությունը և տարբեր պետություններում առկա փորձի համադրումը: Ի սկզբանե պետք է փաստել, որ տարբեր երկրների քրեական օրենսգրքերով նախատեսված հանցակազմերի վերլուծությունը և միմյանց հետ համադրումը ինքնանպատակ չէ, այլ միտված է դրական փորձի ուսումնասիրությանը և ՀՀ քրեական օրենսգրքի հետագա արդյունավետ լրամշակմանը: Այլ պետությունների քրեական օրենսդրության ուսումնասիրությունը հանգեցնում է այն եզրակացության, որ որևէ արտասահմանյան երկրի քրեական օրենսգրքով խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմը նախատեսված չէ: Սակայն քննարկվող հանցագործության բազմաթիվ դրսևորումներ, այնուամենայնիվ, նախատեսված են խաբողայնության կամ վստահությունը չարաշահելու նորմերով:

Հեղինակի կարծիքով, սակայն, հայրենական օրենսդիրն այս առումով սահմանել է ավելի համապարփակ մոտեցում, առանձնացնելով հափշտակության դրսևորումները խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցատեսակից: Այլ խնդիր է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքն ունի արմատական լրամշակման կարիք: Նախ անհրաժեշտ է սահմանել հափշտակության

հասկացությունը, ինչը թույլ կտա առավել հստակ տարբերակել հափշտակությունը գույքային վնաս պատճառելու այլ դրսևորումներից: Բացի այդ պետք է կատարելագործել նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ով նախատեսված քրեաիրավական նորմը, քանզի ներկա իրավակարգավորմամբ այն իզորու չէ ամբողջությամբ իրագործելու քննարկվող հասարակական հարաբերությունների արդյունավետ քրեաիրավական պաշտպանությունը:

Ատենախոսության երկրորդ գլուխը վերնագրված է «Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու քրեաիրավական բնութագիրը»: Այս գլուխը բաղկացած է չորս պարագրաֆներից:

Երկրորդ գլխի առաջին պարագրաֆում՝ «Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու օբյեկտը» վերտառությամբ, քննարկվում են այս հանցագործության օբյեկտին առնչվող հիմնախնդիրները: Նշվում է, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու օբյեկտ հանդես է գալիս սեփականությունը, այսինքն՝ այն հասարակական հարաբերությունները, որոնք կարգավորում են գույքի օրինական տիրապետումը, տնօրինումը և օգտագործումը: Ելնելով խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցատեսակի առանձնահատկություններից, պետք է նշել, որ այս հանցանքի կատարման դեպքում դրա առարկան միշտ վնասվում է այն պարագայում, երբ գույքային վնաս պատճառելը կապված է ուրիշի գույքն ապօրինաբար շահագործելու հետ: Եթե անգամ այդ գույքը չի ոչնչանում կամ վնասվում, ամեն դեպքում, գույքային վնասը դրսևորվում է գույքի մաշվածության (ամորտիզացիայի) ձևով: Եթե գույքային վնասը պատճառվում է բաց թողնված օգուտի ձևով, ապա այս դեպքում հանցագործության առարկային պատճառվող վնասի մասին խոսք լինել չի կարող, քանի որ, որպես այդպիսին հանդես են գալիս այն գույքային միջոցները, որոնք պետք է ստանար սեփականատերը կամ գույքի այլ տիրապետողը, սակայն հանցավորի գործունեության արդյունքում չեն ներմուծվում վերջիններիս գույքային ֆոնդ: Չնայած պարտավորական հարաբերությունների անմիջական կապին սեփականության հարաբերությունների հետ, հեղինակի կարծիքով, բուն պարտավորությունը չի կարող հանդիսանալ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության առարկա: Այս հանցատեսակի առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ քննարկվող հանցագործությամբ սեփականատիրոջ գույքային ֆոնդը չի պակասում. ուղղակի գույքը, որը պետք է ստանար սեփականատերը, հանցավորի գործողությունների պատճառով մուտք չի գործում նրա ֆոնդ կամ նրան գույքային վնաս է հասցվում բաց թողնված օգուտի ձևով: Անկախ այն հանգամանքից, որ գույքային վնասը կամ բաց թողնված օգուտը կարող են առաջանալ պարտավորությունների չկատարման արդյունքում, միևնույն է բուն հանցագործության առարկան միշտ ունի գույքային բնույթ, իսկ պարտավորության չկատարումն ընդամենը առնչվում է հանցագործության կատարման եղանակների հետ: Հեղինակը չի համաձայնվում քրեաիրավական տեսության մեջ արտահայտված այն կարծիքի հետ, համաձայն որի քննարկվող հանցագործության օբյեկտ պետք է համարել «Տնտեսական գործունեության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները»: Ասվածը հիմնավորելու համար բերվում են որոշ փաստարկներ. նախևառաջ՝ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու դեպքում վնասը կարող է դրսևորվել ոչ միայն բաց թողնված օգուտի, այլ նաև իրական գույքային վնասի ձևով, որը կարող է արտահայտվել սեփականատիրոջ

գույքի արժեքի նվազմամբ, ինչը բնորոշ է սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններին: Բացի այդ, պետք է նշել, որ հաճախ սեփականատիրոջը պատճառվող գույքային վնասը որևէ առնչություն չունի տնտեսական գործունեության ապահովմանը միտված հասարակական հարաբերությունների հետ և անմիջականորեն ուղղված է սեփականության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերությունների դեմ, ինչը ևս ապացուցում է, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմն օրենսդիրն արդարացիորեն տեղակայել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի «սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններ» գլխում:

Երկրորդ գլխի երկրորդ պարագրաֆում` «Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու օբյեկտիվ կողմը» վերտառությամբ, նշվում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ով սահմանված հանցագործության օբյեկտիվ կողմը նկարագրված է հետևյալ կերպ. «Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին խոշոր չափերի վնաս պատճառելը»: Ինչպես տեսնում ենք, հանցագործության կատարման եղանակները` խաբեությունը և վստահության չարաշահումը, նկարագրված են հանցակազմում և հանդիսանում են քննարկվող հանցակազմի պարտադիր հատկանիշներ: Ինչպես բխում է խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի օրենսդրական բնորոշումից, հանրորեն վտանգավոր արարքը դրսևորվում է վնաս պատճառելու ձևով: Արդի հայերենի բացատրական բառարանում «պատճառել» եզրույթը բնորոշվում է այսպես. «Որևէ բան առաջ բերել` հարուցել, որևէ բանի պատճառ դառնալ»: ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ի իմաստով` «պատճառելը» պետք է դիտարկել որպես գործընթաց, որի արդյունքում սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին խոշոր չափերի վնաս է պատճառվում: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելը կարող է դրսևորվել գործողությամբ և անգործությամբ: Գործողությամբ գույքային վնաս պատճառելու դեպքերը հիմնականում կապված են ուրիշի գույքի ոչ նպատակային օգտագործման, շահագործման իրավիճակների հետ, երբ այն ոչնչացվում է, վնասվում կամ մաշվում: Գործողությամբ են կատարվում նաև խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու այն դեպքերը, երբ հանցավորի կողմից ներկայացվում են կեղծ փաստաթղթեր կամ տվյալներ, որոնց օգնությամբ վերջինս խուսափում է ստացված եկամուտները սեփականատիրոջ գույքային ֆոնդ ներմուծելուց:

Պետք է նշել, որ օրենսդրի կողմից այս հանցատեսակի որակյալ տեսակները սահմանելիս միայն «գործողություն» եզրույթի կիրառումը արդարացված չէ, քանզի, խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործությունը օբյեկտիվ կողմից կարող է դրսևորվել ինչպես գործողությամբ, այնպես էլ անգործությամբ: Ճիշտ կլիներ կիրառել ոչ թե «գործողություն» այլ «արարք» եզրույթը:

Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու դեպքում անգործությունը դրսևորվում է` անգործություն-պատճառման և առանձնահատուկ պարտականությունները խախտող անգործության ձևով, քանի որ հանցավորի արարքի հետևանքով խոշոր չափի գույքային վնաս է պատճառվում սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին: Անգործություն-պատճառման իրավիճակում անգործությունը դրսևորվում է որոշակի տեղեկություններ կամ տվյալներ չհայտնելու ձևով, որոնք սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին

պարտավոր էր հայտնել հանցավորը և որոնց հայտնումը վերջինիս համար պետք է առաջացներ գույքային պարտավորություններ: Փաստորեն՝ խուսափելով որոշակի տեղեկատվության հայտնումից, հանցավորը գույքային վնաս է պատճառում սեփականատիրոջը, քանի որ վերջինիս գույքային ֆոնդը չի համալրվում համապատասխան գույքային կամ դրամական միջոցներով:

Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու համար անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության, եթե սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին պատճառված վնասը գերազանցել է հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հինգհարյուրապատիկը: Առանձնապես խոշոր չափի վնաս պատճառելը նախատեսված է որպես քննարկվող հանցակազմի որակյալ տեսակ: Այս առումով օրենսդրի մոտեցման հետ դժվար է համաձայնել, քանի որ գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելու կամ վնասելու, ինչպես նաև հափշտակության մի շարք տեսակների համար քրեական պատասխանատվություն է նախատեսվում «զգալի» չափերի վնաս պատճառելու պարագայում և անհասկանալի է, թե ի՞նչ չափանախշներից ելնելով է խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսվում «խոշոր» չափերի վնաս պատճառելու դեպքում: Հեղինակի կարծիքով, այս հանցագործության հանրային վտանգավորության աստիճանը էականորեն չի զիջում վերը թվարկված հանցատեսակների վտանգավորությանը: Գործնականում հնարավոր են դեպքեր, երբ այս հանցատեսակի կատարման արդյունքում առաջանան շատ ավելի ծանր հետևանքներ: Առաջարկվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ի առաջին մասում կատարել փոփոխություն և քրեական պատասխանատվություն սահմանել «զգալի» չափերի վնաս պատճառելու պարագայում, իսկ «խոշոր» չափերի վնասի պատճառումը նախատեսել որպես տվյալ հանցակազմի ծանրացնող հանգամանք:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ով նախատեսված են այս հանցագործության կատարման եղանակները՝ խաբեությունը և վստահությունը չարաշահելը: Արդի հայերենի բացատրական բառարանում խաբեությունը բնորոշվում է որպես դիտավորությամբ սուտ խոսքով թյուրիմացության՝ մոլորության մեջ գցել, սուտ ասել, անբարեխիղճ՝ անազնիվ վարվել, անճիշտ կատարել մի բան, կեղծել մի բան, պատրանք ստեղծել, մի բանի տպավորություն առաջացնել: Հոգեբանական առումով խաբեությունը արտահայտվում է նրանում, որ հանցավորի իրական սպրումները, մտքերը, մտադրությունները, ընկալումները չեն համընկնում վերջինիս կատարած գործողությունների կամ ասած խոսքերի հետ: Ընդհանրացնելով կարելի է նշել, որ խաբեությունը՝ դիտավորությամբ իրականությունը խեղաթյուրելն է: Քրեական իրավունքում խաբեությունը հասկացվում է որպես մարդու հոգեբանության վրա որոշակի ազդեցություն, որն արտահայտվում է դիտավորությամբ այլ անձին մոլորության մեջ գցելով կամ էլ նրա մոտ առկա մոլորությունն ամրապնդելով, վերջինիս իրականությանը չհամապատասխանող փաստեր հայտնելով կամ որոշակի հանգամանքների մասին լռելով, որի նպատակն է ստիպել տվյալ անձին դրսևորելու որոշակի վարքագիծ: Խաբեության բովանդակությունն են կազմում այն հանգամանքները, որոնց կապակցությամբ հանցավորը տուժողին զցում է մոլորության մեջ: Զննարկվող հանցակազմի իմաստով՝ խաբեության առավել տարածված և հիմնական ձևը կոնկրետ փաստերի խեղաթյուրումն է, կեղծ փաստեր հաղորդելը (իրականում գոյություն չունեցող փաստերի առկայությունը հաստատելը, գոյություն ունեցող փաստերը ժխտելը): Փաստերի խեղաթյուրմամբ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով

գույքային վնաս պատճառելու առավել տարածված ձև է կեղծ փաստաթղթեր ներկայացնելը (կեղծ դիպլոմ, վկայական, տեղեկանք): Խաբեությունը կարող է դրսևորվել ակտիվ կամ պասիվ ձևով: Ակտիվ խաբեության դեպքում հանցավորը դրսևորում է որոշակի վարքագիծ՝ կեղծ փաստեր է հայտնում, փաստաթղթեր է ներկայացնում, խեղում է էլետրական հաշվիչի տվյալները և այլն: Պասիվ խաբեության դեպքում հանցավորը կանխամտածված չի հայտնում որոշակի փաստերի կամ իրադարձությունների մասին, որի շնորհիվ տուժողին զցում է մոլորության մեջ կամ ամրապնդում վերջինիս մոտ առկա մոլորությունը: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի առումով պասիվ խաբեությունը կարող է դրսևորվել օրինակ՝ ձեռնարկության աշխատակցի կողմից ստացված եկամուտների մասին տնօրենին չհայտնելով: Խաբեությունը կարող է դրսևորվել գրավոր կամ բանավոր կերպով: Գրավոր խաբեության դեպքում հանցավորի կողմից ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց ներկայացվում են կեղծ փաստաթղթեր: Բանավոր խաբեության դեպքում հանցավորը անմիջական շփման կամ հեռահաղորդակցության միջոցներով տուժողին հայտնում է կեղծ տվյալներ, իրականությունը չհամապատասխանող տեղեկություններ: Իրականությունը խեղաթյուրելուց անհրաժեշտ է տարբերել սխալ ենթադրությունները, կարծիքները, մոտեցումները, գնահատականները և այլն: Մխալ ենթադրության պարագայում՝ որևէ փաստ չի հաստատվում կամ հերքվում, ուղղակի ներկայացվում է անձի կարծիքը կամ մոտցումը այս կամ այն հանգամանքի վերաբերյալ: Այս դեպքում խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմն առկա է, եթե գնահատական տալը կամ կարծիք հայտնելը հանցավորի պարտականությունն են: Օրինակ՝ գույքի գնահատմամբ զբաղվող գործակալը կանխամտածված սխալ է գնահատում գույքի շուկայական արժեքը: Նման անձի կողմից սխալ գնահատական տալը կամ կարծիք հայտնելը համարժեք է իրականության խեղաթյուրմանը և պետք է դիտվի որպես խաբեություն:

Քննարկվող հանցագործության կատարման հաջորդ եղանակը՝ վստահության չարաշահումն է: Վստահությունը հայերեն լեզվում բնութագրվում որպես մեկի ազնվության՝ անկեղծության նկատմամբ ունեցած հավատ՝ համոզմունք, մեկի՝ մի բանի նկատմամբ իր ունեցած վերաբերմունքի, կարծիքի արդարացիություն: Այս եզրույթը մեկնաբանվում է նաև որպես՝ համարձակություն, անվտանգություն, ապահովություն: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի իմաստով՝ վստահության չարաշահումը դրսևորվում է այնպիսի վարքագծով, որով հանցավորը մոլորության մեջ է զցում գույքի սեփականատիրոջը կամ գույքը տիրապետողին իր իրական մտադրությունների առումով, վստահություն է առաջացնում նրանց մեջ իր ապագա վարքագծի կապակցությամբ և վերջիններս գույքը հանձնում են հանցավորին՝ համոզված լինելով, որ գույքը կվերադարձվի կամ դրա դիմաց ծառայություն կմատուցվի, կամ էլ այլ ձևով կփոխհատուցվի: Այդ վստահությունը կարող է առաջանալ հանցավորի և գույքը հանձնողի փոխադարձ հարաբերություններից (աշխատանքային, ընկերական, բարեկամական), հանցավորի նախորդ վարքագծից (մինչ այդ գույքը պայմանավորված ժամկետում և կարգով վերադարձնելու պարտավորությունը բարեխիղճ կատարելը), հանցավորի անձնավորությունից (պաշտոնատար անձ է, հասարակության մեջ հարգանք է վայելում և այլն): Որոշ հեղինակներ առաջարկում են վստահության չարաշահումը դիտարկել որպես խաբեության տարատեսակ, նշելով, որ այն ոչ թե հանցանքի կատարման ինքնուրույն եղանակ է, այլ ընդամենը խաբեության դրսևորման յուրահատուկ ձև: Հեղինակը կարծում է, սակայն, որ

վատահոթյունը չարաշահելը պետք է դիտվի գույքային վնաս պատճառելու ինքնուրույն եղանակ: Բանն այն է, որ փոխադարձ վատահոթյունը կարող է ծագել ինչպես փաստական հանգամանքների, այնպես էլ իրավաբանական փաստերի հիման վրա: Որպես վատահոթյան ծագման փաստական հանգամանքեր կարող են դիտվել ընկերական, հարևանական հարաբերությունները, երկարաժամկետ ծանոթությունը և այլն: Վատահոթյան իրավաբանական հիմքերը կապված են քաղաքացիաիրավական պայմանագրերի, աշխատանքային, ծառայողական հարաբերությունների և մի շարք այլ հանգամանքների հետ, երբ մարդկանց միջև ծագող փոխհարաբերությունները կարգավորվում են տարբեր նորմատիվ-իրավական ակտերով՝ կարգադրություններով, հրամաններով, կանոնադրություններով և այլն: Եթե փաստական հանգամանքների հիման վրա ծագած վատահոթյան հարաբերությունների չարաշահումը կարող է դիտվել որպես խաբեության տարատեսակ, ապա իրավաբանական փաստերի հիման վրա առաջացած փոխհարաբերություններում, այս հանցատեսակի կատարման դեպքում, միշտ առկա է վատահոթյան չարաշահում, քանի որ այս դեպքում հանցավորն, օգտվելով պայմանագրով կամ կարգադրությամբ իր վրա դրված լիազորություններից, չարաշահում է դրանք՝ գույքային վնաս պատճառելով սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին: Առաջարկվում է կատարել օրենսդրական փոփոխություն և ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ի առաջին մասը սահմանել հետևյալ բովանդակությամբ. «Խաբեության կամ վատահոթյունը չարաշահելու կամ այլ ապօրինի եղանակով սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին զգալի չափով գույքային վնաս պատճառելը կամ պարտադիր վճարումներ կատարելուց խուսափելը կամ ուրիշի գույքն ապօրինի օգտագործելը, եթե բացակայում են հափշտակության հատկանիշները...»:

Նման իրավակարգավորման պարագայում, փաստորեն, կնախատեսվի նյութական-ձևական հանցակազմ, ինչը թույլ կտա սահմանել քրեական պատասխանատվություն այս հանցատեսակի բոլոր դրսևորումների համար և հնարավորություն կնձեռի ապահովելու սեփականության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերությունների առավել համապարփակ քրեաիրավական պաշտպանություն:

Ատենախոսության երկրորդ գլխի երրորդ պարագրաֆում՝ «Խաբեության կամ վատահոթյունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու սուբյեկտը» վերտառությամբ, նշվում է, որ արտասահմանյան շատ երկրների քրեական օրենսդրությամբ հանցագործության սուբյեկտներ են համարվում նաև իրավաբանական անձինք: Իրավաբանական անձանց, որպես հանցագործության սուբյեկտի հիմնահարցը հատկապես կարևոր է խաբեության կամ վատահոթյունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի առումով, քանզի, ինչպես նշվեց, այս հանցագործության անմիջական օբյեկտը սեփականության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են, իսկ որպես լրացուցիչ անմիջական օբյեկտ կարող են հանդիսանալ տնտեսության և տնտեսական գործունեության բնականոն ընթացքն ապահովող հասարակական հարաբերությունները, իսկ իրավաբանական անձանց և հատկապես առևտրային կազմակերպությունների գործունեությունն անմիջականորեն առնչվում է սեփականության և տնտեսության ոլորտների հետ: Այսպես՝ Ֆրանսիայի, ԱՄՆ-ի, Ֆինլանդիայի, Նիդեռլանդների, Ճապոնիայի, Չինաստանի, Անգլիայի քրեական իրավունքին և օրենսդրությանը բնորոշ է հանցագործության սուբյեկտի երկու կատեգորիա՝ ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք: Իրավաբանական անձանց վարչա-քրեական պատասխանատվությունը առկա է Շվեդիայում, Գերմանիայում, Իտալիայում և մի շարք այլ երկրներում: Խաբեության

կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության սուբյեկտի քննարկման համատեքստում վերոնշյալ խնդիրների լուսաբանմանը մեծ ուշադրություն դարձնելը պատահական չէ: Որպես սեփականության հարաբերությունների դեմ ուղղված հանցագործություն՝ այն կարող է խաթարել նաև տնտեսական հարաբերությունների բնականոն ընթացքը, իսկ այս հարաբերություններում իրավաբանական անձանց տեղը և դերը շարունակաբար աճում է: Սակայն հեղինակը կիսում է այն տեսաբանների մոտեցումը, համաձայն որի իրավաբանական անձը չի կարող լինել հանցագործության սուբյեկտ: Ըստ էության, իրավաբանական անձը՝ վերացարկում է, մարդկային մտքի ստեղծագործության արդյունք և այն չի կարող օժտված լինել ֆիզիկական անձին բնորոշ հատկանիշներով, կատարել որևէ արարք, դրա նկատմամբ ունենալ որոշակի հոգեբանական վերաբերմունք: Ինչպես վերը նշվեց՝ առկա են քաղաքացիաիրավական և վարչաիրավական բազմաթիվ մեթոդներ իրավաբանական անձանց պատասխանատվության ենթարկելու համար, ընդհուպ մինչև դրանց լուծարումը և կարիք չկա հայկական քրեական օրենսդրություն ներմուծել այդքան խորթ և ռադիկալ ինստիտուտ, ինչպիսին է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությունը:

ՀՀ քրեական օրենսդրությամբ անհրաժեշտ է սահմանել հանցագործության հատուկ սուբյեկտին վերաբերող առանձին նորմ: Նշված քրեաիրավական նորմը կարելի է ձևակերպել հետևյալ կերպ. «Հանցագործության հատուկ սուբյեկտ հանդիսանում է այն անձը, ով բացի ընդհանուր սուբյեկտի հատկանիշներից օժտված է որոշակի հավելյալ հատկանիշներով, որոնք հիմք են հանդիսանում, որպեսզի տվյալ անձը ենթարկվի քրեական պատասխանատվության որոշակի տեսակի հանցագործության համար: Հատուկ սուբյեկտի այս հասկացությունը, մեր կարծիքով առավել ամբողջական է ներկայացնում հատուկ սուբյեկտի ներքին բովանդակությունը: Հանցագործության հատուկ սուբյեկտի հիմնահարցի ուսումնասիրությունը ինքնանպատակ չէ: Կապված ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ով նախատեսված հանցագործության հետ, այս հիմնախնդիրն ունի կարևորագույն տեսական և գործնական նշանակություն: Տեսական շատ աղբյուրներում նշվում է, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության սուբյեկտն ընդհանուր է, այսինքն՝ հանցանքը կատարելու պահին 16 տարին լրացած, մեղսունակ, ֆիզիկական անձը: Սակայն այս մոտեցման հետ դժվար է համաձայնել: Հատուկ սուբյեկտի առանձնացման չափանիշներից մեկը հանցավորի և տուժողի միջև առկա փոխհարաբերությունների բնույթն է: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության կատարման համար պարտադիր է, որպեսզի հանցավորը և տուժողը գտնվեն որոշակի փոխհարաբերությունների մեջ (աշխատանքային, քաղաքացիաիրավական, վարչաիրավական, պայմանագրային և այլն): Միայն այս դեպքում է, որ հանցավորը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով կարող է գույքային վնաս պատճառել տուժողին, այլապես մենք գործ ունենք հափշտակության տարբեր դրսևորումների (խարդախություն, յուրացնելը կամ վատնելը և այլն) կամ գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելու կամ վնասելու հետ: Այսպիսով կարելի է փաստել, որ քննարկվող հանցատեսակի սուբյեկտը հատուկ է՝ տուժողի հետ որոշակի իրավահարաբերությունների մեջ գտնվող, որոշակի տարիքի հասած, մեղսունակ, ֆիզիկական անձը:

Երկրորդ գլխի չորրորդ պարագրաֆը վերնագրված է « Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու սուբյեկտիվ

կողմը»: Այս պարագրաֆի շրջանակներում հեղինակը նշում է, որ դժվար է համաձայնել «ՀՀ քրեական իրավունք, (հատուկ մաս)» դասագրքի հեղինակների հետ, ովքեր գտնում են, որ այս հանցագործության սուբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է ուղղակի դիտավորությամբ: Համանման կարծիք է արտահայտում նաև Ս.Մ. Կոչոյը, ով գտնում է, որ այս հանցագործությունը կատարվում է բացառապես շահ ստանալու նպատակով, իսկ նման նպատակի առկայությունը բացառում է անուղղակի դիտավորության դրսևորումը: Սակայն հեղինակի կարծիքով՝ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս կարող է պատճառվել ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի դիտավորությամբ: Քննարկվող հանցակազմը նյութական է և հանրորեն վտանգավոր հետևանքը՝ խոշոր չափերի վնասը, նկարագրված է որպես հանցակազմի պարտադիր հատկանիշ: Թեև բուն խաբեության կամ վստահության չարաշահման առումով հանցավորը միշտ դրսևորում է ուղղակի դիտավորության, սակայն հետևանքների նկատմամբ կարող է դրսևորվել ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի դիտավորություն: Օրինակ՝ բնակարանի վարձակալը չի վճարում համապատասխան գումարը սեփականատիրոջը, սակայն ոչ թե նպատակ ունենալով վերջինիս գույքային վնաս պատճառելու, այլ «խնայած» գումարով հոգում է իր մեծավորի բուժման ծախսերը: Այս օրինակում վարձակալն, իհարկե, գիտակցում է, որ չարաշահում է սեփականատիրոջ վստահությունը, սակայն վերջինիս գույքային վնաս պատճառելու նպատակ չունի, չնայած գիտակցաբար թույլ է տալիս, որ նման վնաս կարող է առաջանալ կամ էլ անտարբեր վերաբերմունք է դրսևորում այդ վնասի կապակցությամբ: Բացի այդ՝ հնարավոր են դեպքեր, երբ հանցավորը այլ հանցանքի կատարման նպատակով օգտվում է տուժողի վստահությունից և վերջինիս խոշոր չափի գույքային վնաս է պատճառում: Օրինակ՝ վարձակալում է տուժողի ավտոմեքենան, որը նպատակ ունի օգտագործելու ավագակալին հարձակում կատարելիս և միևնույն ժամանակ չի վճարում մեքենայի հետ կապված պետական տուրքերը և վարձավճարները՝ գույքային վնաս պատճառելով սեփականատիրոջը: Այս դեպքում ՀՀ քր. օր. հոդված 184-ի իմաստով հանցավորը գործում է ոչ թե շահ ստանալու նպատակով, այլ անտարբեր վերաբերմունք է դրսևորում կամ գիտակցաբար թույլ է տալիս սեփականատիրոջը խոշոր չափի գույքային վնասի պատճառումը:

Հեղինակի մոտեցման համաձայն՝ թեև դեպքերի գերակշիռ մեծամասնությունում այս հանցագործությունը կատարվում է շահ ստանալու նպատակով, սակայն հնարավոր են իրավիճակներ, երբ այս հանցատեսակը կատարվի այլ նպատակով և շարժառիթներով: Օրինակ՝ անձը ցույց է տալիս, թե ինչպես կարելի է կանգնեցնել ջրաչափը, սակայն անում է դա ոչ թե շահադիտական նպատակով, այլ իր տեխնիկական գիտելիքները ցույց տալու համար: Նշված օրինակում ջուր մատակարարող կազմակերպությանը գույքային վնաս պատճառողը կոնկրետ ջրօգտագործողն է, ով, անշուշտ, գործում է շահադիտական նպատակով, սակայն նրան «տեխնիկական» աջակցություն ցուցաբերած անձը, ով տվյալ պարագայում քրեական պատասխանատվության է ենթակա որպես հանցագործության օժանդակող, չի գործել շահադիտական դրդումներով կամ նպատակներով և այս դեպքում հանցագործության կատարողի և օժանդակողի շարժառիթները չեն համընկնում: Հնարավոր են իրավիճակներ, որոնց պարագայում խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառողը գործի վրեժի շարժառիթով: Օրինակ՝ ստացված օգուտները, որոնք հանցավորը պետք է հանձնեի սեփականատիրոջը ոչնչացվում են: Այս առումով դժվար է համաձայնել այն տեսաբանների կարծիքին, ովքեր պնդում են, որ այս հանցագործությունը կարող է կատարվել բացառապես շահադիտական շարժառիթով

կամ շահ ստանալու նպատակով:

Ատենախոսության երրորդ գլուխը վերնագրված է «Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու որակման հիմնահարցերը»: Քննարկվող գլուխը բաղկացած է երկու պարագրաֆներից:

Երրորդ գլխի առաջին պարագրաֆում՝ «Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի ծանրացնող հանգամանքները» վերտառությամբ, պարզաբանվում են այս հանցագործության որակյալ տեսակների առանձնահատկությունները: Յուրաքանչյուր հանցակազմի ծանրացնող հանգամանքները նախատեսվում են ելնելով մի շարք հիմքերից: Այդ հիմքերը պայմանավորված են արարքի որակյալ տեսակի բովանդակությանը ներկայացվող պահանջներով: Հանցակազմի ծանրացնող հանգամանքը պետք է՝ 1) էապես բարձրացնի տվյալ արարքի հանրային վտանգավորության աստիճանը, 2) այն պետք է բավականաչափ տարածված լինի, այլ ոչ թե կրի եզակի, պատահական բնույթ, 3) պետք է բնորոշ լինի տվյալ հանցատեսակին: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործությունն օժտված է բավականաչափ բարձր հանրային վտանգավորությամբ և կարող է էական վնաս պատճառել սեփականության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերություններին, սակայն որոշակի դեպքերում և պայմաններում այս հանցատեսակի հանրային վտանգավորությունն էլ ավելի է աճում: Բնականաբար այդ իրավիճակներին պետք է տրվի համարժեք քրեաիրավական գնահատական: ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ի 2-րդ մասում նախատեսված են խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության ծանրացնող հանգամանքները: Հոդվածի քննարկվող մասն ունի հետևյալ բովանդակությունը. նույն գործողությունը, որը՝

- 1) առանձնապես խոշոր չափերի վնաս է պատճառել,
- 2) կատարվել է մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ,
- 3) կատարվել է պաշտոնական դիրքն օգտագործելով:

Քննարկվող հոդվածի 3-րդ մասում որպես խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի առավել ծանրացնող հանգամանք նախատեսված է. «Մույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված գործողությունը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 175-ի չորրորդ մասում նախատեսված է. «Մույն գլխում զգալի չափ է համարվում հանցագործության պահին Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երեսնապատիկից հինգհարյուրապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը), իսկ գողության միջոցով հափշտակություն կատարելու պահին՝ Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հնգապատիկից հինգհարյուրապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը): Մույն գլխում և սույն օրենսգրքի 216-րդ հոդվածում խոշոր չափ է համարվում հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հինգհարյուրապատիկից երեքհազարապատիկը չգերազանցող գումարը (արժեքը): Մույն գլխում և սույն օրենսգրքի 216-րդ հոդվածում առանձնապես խոշոր չափ է համարվում հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երեքհազարապատիկը գերազանցող գումարը (արժեքը)»: Այստեղից հետևում է, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով առանձնապես խոշոր չափի

գույքային վնաս պատճառելու մասին կարելի է խոսել, եթե պատճառված վնասը գերազանցում է 3.000.000 ՀՀ դրամը: Այս առումով քննադատության է ենթակա նաև «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 3-րդ հոդվածում սահմանված դրույթը, համաձայն որի Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքերի, օրենքների, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերի, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և վարչապետի որոշումների, նախարարությունների և գերատեսչությունների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, առանձին իրավաբանական անձանց ակտերի իմաստով որպես հաշվարկային հիմք չի կարող ընդունվել սույն օրենքով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձը: Նշված ակտերում որպես հաշվարկային հիմք պահպանվում է գործող 1000 դրամը: Տնտեսության ձևավորման սկզբնական փուլում նման ժամանակավոր լուծումը թերևս արդարացված էր, սակայն ներկայումս այն կորցրել է իր արդիականությունը: Առաջարկում ենք նշված դրույթը ուժը կորցրած ճանաչել և տարատեսակ իրավական ակտերում, օրենքներում և օրենսգրքերում սահմանված չափերը համապատասխանեցնել իրական ամսական աշխատավարձի հետ:

Ինչ վերաբերում է մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելուն, ապա պետք է նշել, որ այս հանցատեսակի առումով քննարկվող ծանրացնող հանգամանքն ունի իր առանձնահատկությունները: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելը կարող է որակվել նշված ծանրացնող հանգամանքով, եթե հանցագործությանը մասնակցել են առնվազն երկու համակատարող: Ընդ որում, այն դեպքում, երբ հանցագործությանը մասնակցել են միայն համակատարողներ, քրեական օրենսգրքի Ընդհանուր մասի հոդված 38-ի վրա հղում չի կատարվում: Եթե համակատարողներից բացի հանցագործությանը մասնակցում է նաև այլ հանցակից (կազմակերպիչ, դրդիչ, օժանդակող), որը չի իրականացնում տվյալ հանցագործության օբյեկտիվ կողմը, ապա նրա արարքը որակելիս պետք է հղում կատարել հոդված 38-ի վրա (փաստորեն նշված դեպքերում արարքը որակվում է որպես վերը նշված ծանրացնող հանգամանքներով խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակցություն): Սակայն օրենսդրի նշված մոտեցման հետ դժվար է համաձայնել: Հաճախ լինում են դեպքեր, երբ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելը կամ որևէ այլ հանցագործություն կատարվում է մեկ անձի կողմից, սակայն վերջինիս դրդում, օժանդակում կամ նրա կատարած հանցանքը կազմակերպում են այլ անձիք: Այս պարագայում, եթե բացակայում են կազմակերպված խմբի հատկանիշները, ստացվում է, որ յուրաքանչյուր հանցակից առանձին է ենթարկվում քրեական պատասխանատվության, իսկ վերջիններիս միջև առկա նախնական համաձայնությունը, հանցանքի կազմակերպման ողջ գործընթացը և այլն, մնում է առանց համապատասխան քրեաիրավական գնահատականի: Նման իրավիճակները ևս պետք է դիտվեն մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ հանցանքը կատարելու համատեքստում, իսկ հանցակցի մասնակցության աստիճանը, բնույթը և ինտենսիվությունը (կազմակերպիչ, դրդիչ, օժանդակող) պետք է հաշվի առնել պատիժն անհատականացնելիս: Անհրաժեշտ է կատարել օրենսդրական փոփոխություն և ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 41-ի 2-րդ մասը շարադրել հետևյալ բովանդակությամբ. «Հանցանքը համարվում է մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ

կատարված, եթե դրան մասնակցել են այնպիսի անձիք, ովքեր նախապես՝ մինչև հանցագործությունը սկսելը, պայմանավորվել են հանցանքը կատարելու մասին»:

Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի հաջորդ ծանրացնող հանգամանքն է՝ նույն արարքի կատարումը պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով: Պաշտոնատար անձի և հետևաբար նաև պաշտոնեական դիրքի ՀՀ քր. օր. հոդված 308-ում տրված սահմանումը կիրառելի չէ ՀՀ քր. օր. հոդված 184-ի իմաստով, ինչպես նաև ցանկացած այլ հանցակազմի իմաստով, որը նախատեսված չէ 29-րդ գլխում: Կարծում ենք անհրաժեշտ է կատարել օրենսդրական փոփոխություն և քրեական օրենսգրքում սահմանել պաշտոնատար անձի միասնական հասկացություն: Բացի այդ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի իմաստով առավել նպատակահարմար կլինեի կիրառել ոչ թե «պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով», այլ «ծառայողական դիրքն օգտագործելով» հասկացությունը, քանզի այս հանցագործությունը առավել հաճախ կատարվում է ծառայողական լիազորությունների չարաշահմամբ, երբ ձեռնարկության (պետական կամ մասնավոր) աշխատակիցը սահմանված կարգի խախտմամբ կան անձնական նպատակներով է օգտագործում իրեն վստահված գույքը՝ պատճառելով խոշոր գույքային վնաս: Իհարկե, պաշտոնատար անձանց կողմից խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցանքի կատարումը առավել վտանգավոր է, սակայն, այս իրավիճակներում արարքը կարող է որակվել հանցագործությունների համակցությամբ (պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահում, անցում և այլն) և նշված ծանրացնող հանգամանքի նախատեսումն աննպատակահարմար է:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ի 3-րդ մասում, որպես հանցակազմի առավել ծանրացնող հանգամանք նախատեսված է. «Մույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված գործողությունը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից»: Ըստ էության դժվար է պատկերացնել մի իրավիճակ, երբ ստեղծվում է անձանց կազմակերպված, կայուն խումբ, որի նպատակն է խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառել սեփականատիրոջը կամ գույքի մեկ այլ տիրապետողի: Այս մասին է վկայում նաև կազմակերպված խմբի կողմից այս հանցանքի կատարման վիճակագրության բացակայությունը: Առավել հավանական է, որ կազմակերպված խումբը ստեղծվի այլ նպատակներով, օրինակ՝ հափշտակություններ կատարելու, իսկ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելը հանդիսանա ուղղակի խմբի գործունեության էպիզոդ: Այս պարագայում արարքը կարող է որակվել հանցագործությունների համակցությամբ: Այս ծանրացնող հանգամանքի նախատեսումը քննարկվող հանցակազմի համատեքստում աննպատակահարմար է:

Երրորդ գլխի երկրորդ պարագրաֆը վերնագրված է՝ «Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու որակման և այլ հանցակազմերից տարբերակման հիմնահարցերը»: Այս պարագրաֆի շրջանակներում նշվում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ի առաջին մասի դիսպոզիցիան ունի հետյալ բովանդակությունը. «Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին խոշոր չափերի վնաս պատճառելը, եթե բացակայում են հափշտակության հատկանիշները»: Տրված բնորոշումից ակնհայտ է, որ այս հանցատեսակի ճիշտ որակման առումով կարևորագույն նշանակություն ունի կատարված արարքում հափշտակության

հատկանիշների բացառումը: Կարծիք է հայտնվում, որ ՀՀ քր. օր.-ում պետք է տրվի հափշտակության հասկացությունը: Այս հասկացությունը պետք է ընդգրկի հափշտակության բոլոր եղանակների օբյեկտիվ կողմերին հատուկ ընդհանրական հատկանիշները: Հեղինակը համակարծիք է «Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Հատուկ մաս» դասագրքի համահեղինակների հետ, որ պետք է օրենքում ամրագրել հափշտակության հետևյալ հասկացությունը. «Մույն օրենսգրքի հոդվածներում հափշտակություն ասելով հասկացվում է՝ ուրիշի գույքը ապօրինի անհատույց շահադիտական նպատակով վերցնելը կամ այն հանցավորինը կամ այլ անձինը դարձնելը, եթե հանցավորն այդ գույքը տնօրինելու կամ օգտագործելու իրական հնարավորություն է ունեցել»: Նշվում է, որ այս հասկացության ամրագրումը քրեական օրենսգրքում կարևոր է և թույլ կտա առավել հստակ տարանջատել հափշտակությունները սեփականության դեմ ուղղված այլ հանցատեսակներից և հնարավորություն կընձեռնի իրավակիրառողներին և տեսաբաններին խուսափելու տարամեկնաբանություններից: Հարկ է նկատել, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի և հափշտակության առանձին տեսակների տարբերակման խնդիր ոչ միշտ է ծագում: Այս հանցակազմի տարբերակումը հափշտակության այնպիսի տեսակներից, ինչպիսիք են ավազակությունը, կողոպուտը, գողությունը որևէ բարդություն չի ներկայացնում: Սակայն կան հափշտակության տեսակներ, որոնց պարագայում բավականաչափ դժվարին է արարքի ճիշտ որակումը և դրա տարբերակումը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելուց: Այստեղ խոսքն առաջին հերթին վերաբերում է խարդախությանը: Խարդախության պարագայում խաբեությունը կամ վստահության չարաշահումը ուրիշի գույքին տիրանալու եղանակներ են: ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ում նկարագրված հանցագործության դեպքում խաբեությունը կամ վստահության չարաշահումը հանդիսանում են ուրիշի գույքն ապօրինի օգտագործելու, սահմանված վճարումները կատարելուց խուսափելու, այլ անձանց պատկանող գույքային օգուտները վերջիններին չհանձնելու և այլ ձևերով գույքային վնաս պատճառելու եղանակներ: Խարդախության դեպքում սեփականատիրոջը պատճառված գույքային վնասը հաշվարկվում է հանցավորի կողմից ապօրինի, անհատույց ձեռք բերված գույքի չափով, իսկ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու դեպքում վնասը հաշվարկվում է գույքի մաշվածության, դրան պատճառված վնասի կամ բաց թողնված օգուտի չափով:

Որոշակի բարդություններ կան նաև կապված ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ով նկարագրված հանցակազմի և յուրացնելու կամ վատնելու հանցակազմի տարանջատման հարցում: ՀՀ քր. օր.-ի հոդված 179-ը պատասխանատվություն է սահմանում յուրացնելու կամ վատնելու եղանակներով կատարվող հափշտակության համար, որը բնորոշվում է որպես հանցավորին վստահված ուրիշի գույքի հափշտակություն զգալի չափերով: Չնայած հոդվածի դիսպոզիցիայում ոչինչ ասված չէ հափշտակության այս տեսակի կատարման եղանակների մասին, պետք է համաձայնել Կ.Վ. Սիխայրովի կարծիքի հետ, ով պնդում է, որ այս հանցագործությունը կատարվում է վստահությունը չարաշահելու եղանակով: Հարկ է նկատել, որ հափշտակության որևէ տեսակ օբյեկտիվ կողմից հնարավոր չէ կատարել անգործությամբ, մինչդեռ, խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելը կարող է կատարվել թե գործողությամբ և թե անգործությամբ:

Եզրակացության մեջ զետեղված են հետազոտության հիմնական արդյունքները և հեղինակի եզրահանգումները, ինչպես նաև ներկայացված են օրենսդրության

կատարելագործմանը միտված առաջարկությունները, որոնք հանգում են հետևյալին.

1. Ցանկացած հանցակազմ միտված է որոշակի հասարակական հարաբերությունների արդյունավետ քրեաիրավական պաշտպանությանը և, այս համատեքստում, կարելի է փաստել, որ հանցակազմի արդյունավետությունը անմիջականորեն պայմանավորված է այն հանգամանքով, թե՞ որքանով է հաջողվել վերոնշյալ նպատակի իրագործումը: Որպես արարքի քրեականացման հիմք պետք է դիտարկել դրա հանրային վտանգավորությունը: Հետևաբար՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ով նախատեսված հանցակազմի առնչությամբ պետք է նշել, որ նշված արարքի քրեականացման հիմքը՝ դրա հանրային վտանգավորության բարձր աստիճանն է: Որպես խաբեությամբ կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի նախատեսման պայմաններ հանդիսանում են տվյալ արարքի տարածվածությունը, այլ իրավական միջոցներով հանցավոր դրսևորման այս տեսակի վրա ներգործության անարդյունավետությունը: Ելնելով քննարկվող հանցատեսակի բարձր լատենտայնությունից, ինչպես նաև տվյալ հասարակական հարաբերությունների արդյունավետ քրեաիրավական պաշտպանության անհրաժեշտությունից պետք է փաստել, որ նշված հանցակազմի առկայությունը ՀՀ քրեական օրենսգրքում, առկա իրավակարգավորումների պարագայում, հիմնավոր է, սակայն անհրաժեշտ է դրա արմատական լրամշակում, ինչը կհանգեցնի խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցատեսակի լատենտայնության նվազեցմանը և հանցավորության այս տեսակի դեմ պայքարի ուժեղացմանը:

2. Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցատեսակի արտասահմանյան երկրների օրենսդրությամբ առկա կարգավորումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այս հանցակազմն ուղղակիորեն սահմանված չէ որևէ երկրի (այստեղ ի նկատի չեն ունեցվում հետխորհրդային հանրապետությունների քրեական օրենսդրությունները, որոնց ձևավորման հիմքում դրվել է «մոդելային քրեական օրենսգրքը») քրեական օրենսգրքով, սակայն քննարկվող հանցագործության բազմաթիվ դրսևորումներ, այնուամենայնիվ, նախատեսված են խարդախության կամ վստահությունը չարաշահելու նորմերով: Խաբեությունը՝ որպես խարդախության կարևորագույն հատկանիշ, այս կամ այն ձևակերպմամբ, նախատեսված է տարբեր երկրների քրեական օրենսգրքերով: Նույնը վերաբերում է նաև վստահությունը չարաշահելու հատկանիշին, սակայն հանցագործության օբյեկտիվ կողմի այս դրսևորումը ոչ միշտ է կապվում խարդախության հանցակազմի հետ և, շատ դեպքերում, նախատեսված է որպես ինքնուրույն հանցատեսակ: Բացի այդ, արտասահմանյան շատ երկրների քրեական օրենսդրություններով նախատեսված են խարդախության առանձին տարատեսակներ, որոնցից շատերն ընդգրկում են խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցատեսակն ամբողջությամբ կամ դրա մասնակի դրսևորումները: Հայրենական օրենսդիրն այս առումով սահմանել է ավելի համապարփակ մոտեցում, առանձնացնելով հափշտակության դրսևորումները խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցատեսակից:

3. Որպես խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու օբյեկտ հանդես են գալիս սեփականության իրավունքի պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները, այսինքն՝ այն հասարակական հարաբերությունները, որոնք կարգավորում են գույքի օրինական

տիրապետումը, տնօրինումը և օգտագործումը: Անհիմն է տեսության մեջ արտահայտված այն մոտեցումը, համաձայն որի այս հանցագործության անմիջական օրյեկտը տնտեսական գործունեության բնականոն ընթացքն ապահովող հասարակական հարաբերություններն են:

4. Վստահությունը չարաշահելը պետք է դիտվի գույքային վնաս պատճառելու ինքնուրույն եղանակ: Բանն այն է, որ փոխադարձ վստահությունը կարող է ծագել ինչպես փաստական հանգամանքների, այնպես էլ իրավաբանական փաստերի հիման վրա: Որպես վստահության ծագման փաստական հանգամանքեր կարող են դիտվել ընկերական, հարևանական հարաբերությունները, երկարաժամկետ ծանոթությունը և այլն: Վստահության իրավաբանական հիմքերը կապված են քաղաքացիաիրավական պայմանագրերի, աշխատանքային, ծառայողական հարաբերությունների և մի շարք այլ հանգամանքերի հետ, երբ մարդկանց միջև ծագող փոխհարաբերությունները կարգավորվում են տարբեր նորմատիվ-իրավական ակտերով՝ կարգադրություններով, հրամաններով, կանոնադրություններով և այլն: Եթե փաստական հանգամանքների հիման վրա ծագած վստահության հարաբերությունների չարաշահումը կարող է դիտվել որպես խաբեության տարատեսակ, ապա իրավաբանական փաստերի հիման վրա առաջացած փոխհարաբերություններում, այս հանցատեսակի կատարման դեպքում, միշտ առկա է վստահության չարաշահում, քանի որ այս դեպքում հանցավորն, օգտվելով պայմանագրով կամ կարգադրությամբ իր վրա դրված լիազորություններից, չարաշահում է դրանք՝ գույքային վնաս պատճառելով սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողին:

5. Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության հիմնահարցը այժմ էլ վիճահարույց մեր քրեական իրավունքում: Այն չի կորցրել իր արդիականությունը նաև նոր քրեական օրենսգրքի ընդունումից հետո: Միևնույն ժամանակ պետք է նկատի ունենալ, որ ըստ էության հայկական քրեական իրավունքի մի շարք կարևոր ինստիտուտներ ձևավորվել են և զարգացել այն հիմնադրույթի վրա, որ հանցագործության սուբյեկտ կարող է լինել միայն մեղսունակ ֆիզիկական անձը: Բացի այդ, հասկացությունները, որոնց վրա հիմնվում է քրեական օրենսդրությունը «հանցագործություն, մեղսունակություն և անմեղսունակություն, մեղք և այլն», գործնականում կիրառելի չեն իրավաբանական անձանց նկատմամբ: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության սուբյեկտի քննարկման համատեքստում վերոնշյալ խնդիրների լուսաբանմանը մեծ ուշադրություն դարձնելը պատահական չէ: Որպես սեփականության հարաբերությունների դեմ ուղղված հանցագործություն՝ այն կարող է խաթարել նաև տնտեսական հարաբերությունների բնականոն ընթացքը, իսկ այս հարաբերություններում իրավաբանական անձանց տեղը և դերը շարունակաբար աճում է: Բացի այդ, շատ հաճախ իրավաբանական անձիք տարատեսակ քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների մեջ են մտնում մասնավոր անձանց, այլ իրավաբանական անձնաց կամ պետության հետ, կարող են այս կամ այն հիմքով տիրապետել և օգտագործել վերջիններիս նյութական միջոցները և արդյունքում գույքային վնաս պատճառել սեփականատիրոջը կամ գույքի այլ տիրապետողի: Հեղինակը համակարծիք է այն տեսաբանների հետ, ովքեր նշում են, որ իրավաբանական անձը չի կարող լինել հանցագործության սուբյեկտ: Ըստ էության, իրավաբանական անձը՝ վերացարկում է, մարդկային մտքի ստեղծագործության

արդյունք և այն չի կարող օժտված լինել ֆիզիկական անձին բնորոշ հատկանիշներով, կատարել որևէ արարք, դրա նկատմամբ ունենալ որոշակի հոգեբանական վերաբերմունք: Առկա են քաղաքացիաիրավական և վարչաիրավական բազմաթիվ մեթոդներ իրավաբանական անձանց պատասխանատվության ենթարկելու համար, ընդհ ույ մինչև դրանց լուծարումը և կարիք չկա հայկական քրեական օրենսդրություն ներմուծել այդքան խորթ և ռադիկալ ինստիտուտ, ինչպիսին է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությունը:

6. ՀՀ քրեական օրենսդրությամբ անհրաժեշտ է սահմանել հանցագործության հատուկ սուբյեկտին վերաբերող առանձին նորմ: Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցագործության կատարման համար պարտադիր է, որպեսզի հանցավորը և տուժողը գտնվեն որոշակի փոխհարաբերությունների մեջ (աշխատանքային, քաղաքացիաիրավական, վարչաիրավական, պայմանագրային և այլն): Միայն այս դեպքում է, որ հանցավորը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով կարող է գույքային վնաս պատճառել տուժողին, այլապես մենք գործ ունենք հափշտակության տարբեր դրսևորումների (խարդախություն, յուրացնելը կամ վատնելը և այլն) կամ գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելու կամ վնասելու հետ:

7. ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ի օրենսդրական բնորոշումից բխում է, որ քննարկվող հանցատեսակը սուբյեկտիվ կողմից կարող է կատարվել դիտավորությամբ: Հեղինակի կարծիքով՝ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս կարող է պատճառվել ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի դիտավորությամբ:

8. Հեղինակի մոտեցման համաձայն, խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելը կարող է կատարվել նաև ոչ շահադիտական շարժառիթներով և նպատակներով: Թեև դեպքերի գերակշիռ մեծամասնությունում այս հանցագործությունը կատարվում է շահ ստանալու նպատակով, սակայն հնարավոր են իրավիճակներ, երբ այս հանցատեսակը կատարվի այլ նպատակով և շարժառիթներով: Օրինակ՝ անձը ցույց է տալիս, թե ինչպես կարելի է կանգնեցնել ջրաչափը, սակայն անում է դա ոչ թե շահադիտական նպատակով, այլ իր տեխնիկական գիտելիքները ցույց տալու համար: Նշված օրինակում ջուր մատակարարող կազմակերպությանը գույքային վնաս պատճառողը կոնկրետ ջրօգտագործողն է, ով, անշուշտ, գործում է շահադիտական նպատակով, սակայն նրան «տեխնիկական» աջակցություն ցուցաբերած անձը, ով տվյալ պարագայում քրեական պատասխանատվության է ենթակա որպես հանցագործության օժանդակող, չի գործել շահադիտական դրդումներով կամ նպատակներով և այս դեպքում հանցագործության կատարողի և օժանդակողի շարժառիթները չեն համընկնում: Հնարավոր են իրավիճակներ, որոնց պարագայում խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառողը գործի վրեժի շարժառիթով: Օրինակ՝ ստացված օգուտները, որոնք հանցավորը պետք է հանձներ սեփականատիրոջը ոչնչացվում են:

9. Հաճախ լինում են դեպքեր, երբ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելը կամ որևէ այլ հանցագործություն կատարվում է մեկ անձի կողմից, սակայն վերջինիս դրդում, օժանդակում կամ նրա կատարած հանցանքը կազմակերպում են այլ անձիք: Այս պարագայում, եթե բացակայում են

կազմակերպված խմբի հատկանիշները, ստացվում է, որ յուրաքանչյուր հանցակից առանձին է ենթարկվում քրեական պատասխանատվության, իսկ վերջիններիս միջև առկա նախնական համաձայնությունը, հանցանքի կազմակերպման ողջ գործընթացը և այլն, մնում է առանց համապատասխան քրեաիրավական գնահատականի: Նման իրավիճակները ևս պետք է դիտվեն մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ հանցանքը կատարելու համատեքստում, իսկ հանցակցի մասնակցության աստիճանը, բնույթը և ինտենսիվությունը (կազմակերպիչ, դրդիչ, օժանդակող) պետք է հաշվի առնել պատիժն անհատականացնելիս:

10. Անհրաժեշտ է կատարել օրենսդրական փոփոխություն և քրեական օրենսգրքում սահմանել պաշտոնատար անձի միասնական հասկացություն: Բացի այդ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի որակյալ տեսակի իմաստով առավել նպատակահարմար կլիներ կիրառել ոչ թե «պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով», այլ «ծառայողական դիրքն օգտագործելով» հասկացությունը, քանզի այս հանցագործությունը առավել հաճախ կատարվում է ծառայողական լիազորությունների չարաշահմամբ, երբ ձեռնարկության (պետական կամ մասնավոր) աշխատակիցը սահմանված կարգի խախտմամբ կան անձնական նպատակներով է օգտագործում իրեն վստահված գույքը՝ պատճառելով խոշոր գույքային վնաս:

11. ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ի 3-րդ մասում, որպես հանցակազմի առավել ծանրացնող հանգամանք նախատեսված է. «Մույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված գործողությունը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից»: Ըստ էության դժվար է պատկերացնել մի իրավիճակ, երբ ստեղծվում է անձանց կազմակերպված, կայուն խումբ, որի նպատակն է խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառել սեփականատիրոջը կամ գույքի մեկ այլ տիրապետողի: Այս մասին է վկայում նաև կազմակերպված խմբի կողմից այս հանցանքի կատարման վիճակագրության բացակայությունը: Առավել հավանական է, որ կազմակերպված խումբը ստեղծվի այլ նպատակներով, օրինակ՝ հափշտակություններ կատարելու, իսկ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելը հանդիսանա ուղղակի խմբի գործունեության էպիզոդ: Այս պարագայում արարքը կարող է որակվել հանցագործությունների համակցությամբ: Կարծիք է հայտնվում, որ այս ծանրացնող հանգամանքի նախատեսումը քննարկվող հանցակազմի համատեքստում աննպատակահարմար է:

12. ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 184-ում գետեղված քրեաիրավական նորմը ընդհանուր է մի շարք հատուկ նորմերի նկատմամբ, ինչպիսիք են ապրանքային նշանն ապօրինի օգտագործելը (քր. օր. հոդված 197), կեղծ գովազդը (քր. օր. հոդված 198), հարկերը տուրքերը և այլ պարտադիր վճարումները վճարելուց չարամտորեն խուսափելը (քր. օր. հոդված 205), մաքսանենգությունը (քր. օր. հոդված 215), պաշտոնեական լիազորությունները չարաշահելը (քր. օր. հոդված 308), պաշտոնեական լիազորությունները անցնելը (քր. օր. հոդված 309), պաշտոնեական կեղծիքը (քր. օր. հոդված 314) և այլն: Կարելի է փաստել, որ թե՛ տնտեսական գործունեության և թե՛ պետական ծառայության դեմ ուղղված մի շարք հանցատեսակներ իրենցից ներկայացնում են խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու մասնակի դրսևորումներ և իրավակիրառողների կողմից

առանձնակի ուշադրություն պետք է դարձվի կատարված հանցագործության օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հատկանիշների համադրությանը՝ հանցագործության որակման գործընթացում սխալները բացառելու նկատառումներով:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հեղինակի հետևյալ հրապարակումներում.

1. Ավետիսյան Լ. Խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի լրամշակման և բարելավման մասին // «Արդարադատություն», Երևան, 2013, թիվ 3(22), 43-47 էջեր,

2. Ավետիսյան Լ. Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու հանցակազմի նախատեսման հիմքերն ու պայմանները // «Արդարադատություն», Երևան, 2013, թիվ 4(23), 51-56 էջեր,

3. Ավետիսյան Լ. Խաբեությամբ կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու դեմ պայքարի օրենսդրական հարցեր // «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երևան, 2014, թիվ 1(640), 172-182 էջեր,

4. Аветисян Л.Н. Предмет преступления по причинению имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием // «Вестник Балтийской Педагогической Академии», Санкт-Петербург, 2014, ст. 94-102.

РЕЗЮМЕ

АВETИCЯН ЛЕВОН НОРАЙРОВИЧ

ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРИЧИНЕНИЕ ИМУЩЕСТВЕННОГО УЩЕРБА ПУТЕМ ОБМАНА ИЛИ ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЯ ДОВЕРИЕМ

Диссертация посвящена изучению проблем уголовной ответственности за причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием в РА и разработке предложений, направленных на совершенствование уголовного законодательства в этом контексте.

Несмотря на то, что удельный вес данного преступления не очень велик в массе общей преступности и, в частности, преступлений, направленных против собственности (в период за 2004-2012гг. составлял от 0.04 до 0.36%), однако, уровень его латентности всегда был высок и за последние годы наблюдается тенденция роста. Указанное обстоятельство и то, что в РА не проводились научные исследования на тему причинения имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием, обусловили актуальность выбранной темы и важность проведенного исследования. Исходя из необходимости осуществления указанных задач, были проанализированы основания и условия предусмотрения причинения имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием. В качестве условий предусмотрения данного состава преступления в УК РА выступают распространенность этого деяния, неэффективность воздействия на данный вид преступного проявления другими правовыми средствами. Исходя из высокой латентности рассматриваемого вида преступления, а также из необходимости эффективной уголовно-правовой защиты данных общественных отношений, аргументируется, что предусмотрение указанного состава преступления в уголовном кодексе РА, в условиях существующего праворегулирования, обосновано, однако необходимо его коренное дополнение, что приведет к снижению латентности и усилению борьбы против этого вида преступности.

Объектом преступления по причинению имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием являются общественные отношения, направленные на защиту собственности, которые регулируют законное владение, пользование и распоряжение имуществом. По мнению автора, необосновано теоретическое утверждение, согласно которому основным непосредственным объектом этого преступления являются общественные отношения, направленные на защиту экономики и экономической деятельности, так как эти отношения для исследуемого преступления являются дополнительным непосредственным объектом.

Было изучено правовое регулирование преступления по причинению имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием, имеющееся в уголовных законодательствах зарубежных стран, и сделан вывод, что этот состав преступления прямо не предусматривается ни в одном уголовном кодексе зарубежных (здесь не имеются в виду уголовные законодательства постсоветских республик, в основе формирования которых лежит “Модельный уголовный кодекс” Стран участников СНГ), однако многочисленные проявления рассматриваемого преступления, тем не менее, предусмотрены нормами мошенничества или злоупотребления доверием.

Большое значение придается тому обстоятельству, что уголовным законодательством РА необходимо установить отдельную норму, относящуюся к особому субъекту преступления. Отмечается, что для совершения преступления причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием обязательно, чтобы преступник и потерпевший находились в определенных взаимоотношениях (рабочих, гражданско-правовых, административно-правовых, договорных и др.), т. е. субъект рассматриваемого преступления является особым.

На основании проведенного исследования выражается мнение, что имущественный ущерб путем обмана или злоупотребления доверием может быть причинен как с прямым, так и косвенным умыслом.

Отмечается, что причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием может быть совершено также с некорыстными мотивами и целями. Хотя в подавляющем большинстве случаев это преступление совершается с целью получения выгоды, однако возможны ситуации, когда этот вид преступления совершается с другими целями и мотивами. Например, человек показывает как можно остановить счетчик, но это делает не с корыстным мотивом, а чтобы показать свои технические знания.

В процессе исследования автор выдвинул ряд предложений, направленных на совершенствование состава преступления причинения имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием для более комплексной уголовно-правовой защиты отношений собственности.

Наконец, во многих случаях возникают сложности в вопросе квалификации деяния при совершении иных правонарушений путем обмана или злоупотребления доверием, следовательно, сделана попытка для того, чтобы добиться четкости и в этом вопросе, по возможности четко подчеркивая грань квалификации каждого общественно-опасного деяния.

SUMMARY

AVETISYAN LEVON NORAYR

CRIMINAL LIABILITY PROBLEMS FOR INFLICTION OF DAMAGE TO PROPERTY BY DECEPTION OR ABUSE OF TRUST

This thesis is devoted to the study of the problems of criminal liability for infliction of damage to property by deception or abuse of trust in the RA and the development of proposals aimed at improving the criminal legislation in this context.

Despite the specific weight of the mentioned crime is not very large of the total crime and particularly in the total mass of crimes against property (during 2004 – 2012 it is from 0.04 to 0.36%), though the level of its latency has always been high and its increasing trends are observed in recent years. The mentioned circumstance and the fact that there hasn't been made scientific research on the topic of infliction of damage by deception or abuse of trust in the RA, causes the relevance of the chosen topic and the importance of the study. Based on the necessity of implementation of the mentioned issues, the base and conditions of infliction of damage to property by deception or abuse of trust were analyzed. As conditions of providing corpus delicti of infliction of damage to property by deception or abuse of trust are the prevalence of the deed and the ineffectiveness of the struggle against this kind of criminal behavior by other legal means it is argued that the provision of discussing offense specified in the Criminal Code of RA, under the existing legal regulation is justified, but it is necessary to supplement radical changes, which will reduce the latency of this type of crime and strengthen the fight against it.

The object of the crime for infliction of damage to property by deception or abuse of trust are public relations aimed at the protection of property, which is regulated by the possession, use and supervision of the property. According to the author theoretical assertion that the major direct object of this crime are public relations aimed at protecting the economy and economic activity is groundless, as these relations under the scope of the discussed offense occur as additional direct object .

Existing regulations for infliction of damage to property by deception or abuse of trust of the foreign countries were studied and was made a conclusion that this corpus delicti is not simply defined by the criminal code of any country (criminal legislations of post-Soviet republics are not taking into account here, on the base of which “model criminal code” was formed), however, numerous manifestations of the discussed crime nevertheless are provided by the norms of fraud or abuse of trust.

In theoretical sources it is mentioned that the subject of the discussing crime is general, i.e. sane individual who has reached 16 years of age. But the author suggests that the subject

of the offence provided under article 184 of the Criminal code of RA is special. Also it is important to define separate norm related to the specific subject of the crime by the criminal legislation of the RA. It is noted that the crime of infliction of damage to property by deception or abuse of trust requires that the offender and the victim were in a certain relationship (labor, civil, administrative, legal, contractual, etc.), i.e. the subject of the discussed crime is special.

Based on the study which was made, the author expresses opinion that infliction of damage to property by deception or abuse of trust may be caused by both direct and indirect intent.

It is noted that infliction of damage to property by deception or abuse of trust may be committed also without mercenary motives and goals. Although in most cases the crime is committed in order to obtain benefits, but there are situations where this kind of crime is committed with other goals and motives. Example - one shows how it is possible to stop the counter, but he does not do it with venal goals, but just to show his technical knowledge.

During the discussion a number of suggestions were made by the author aimed at the improvement of corpus delicti causing damage to property by deception or abuse of confidence for more comprehensive criminal law protection of the property relations. In particular, finally it was suggested to define the disposition of the crime as follows:

„Infliction of damage to the owner or other managers of property by deception or abuse of trust or by other illegal means or by avoiding mandatory payments in significant amount or illegal usage of another's property, in the absence of elements of theft is punished....,,.

As an aggravating circumstance of infliction of damage to property by deception or abuse of trust it is provided the execution of the offence by using official position. The definition of an official person is given under Article 308 of Criminal code of RA. Article 308 of the Criminal Code in by means of definition of an official person is not applicable to the discussed crime as it applies exclusively to the offences under 29th chapter of RA criminal code. So it is suggested to give general definition of an official person by the whole means of the Criminal code, and also as an aggravating circumstance of the crime of infliction of damage to property by deception or abuse of trust it is necessary to provide service position, as in many cases the mentioned crime is conducted by abuse of service position, also it is larger definition than definition of an official person and under this kind of approach protection against this type of crime will become more comprehensive and complex.

Finally, in many cases there are difficulties in the matter of qualification of offenses committed by deception or abuse of trust; therefore, attempt has been made to achieve clarity in this issue by making some suggestions to emphasize the qualification bounds of each public dangerous action as clearly as possible.